

Jaunojo astronomo lagaminas

Rosa M. Ros

*International Astronomical Union
Technical University of Catalonia, Spain*

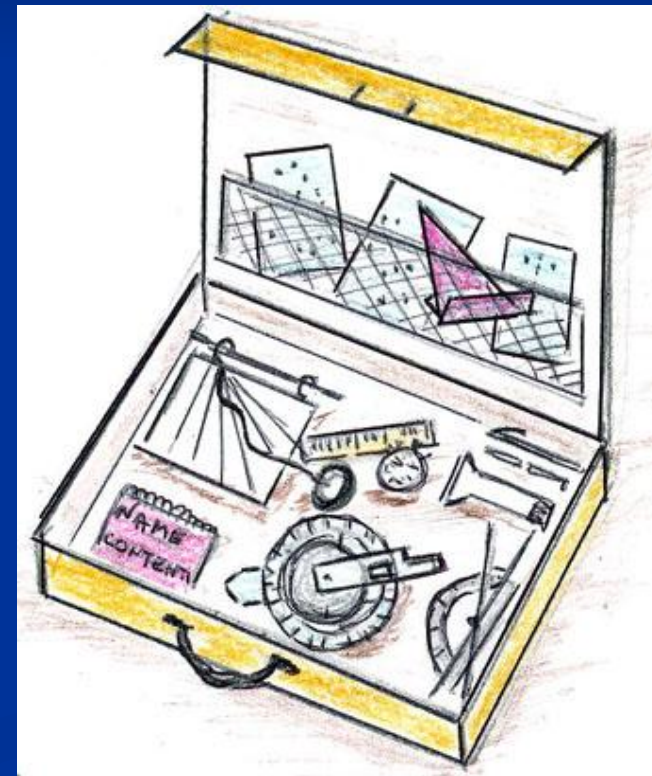
Tikslai

- Suprasti tikslų stebėjimų svarbą.
- Išsiaiškinti prietaisų paskirtį, išmokti jais naudotis, prieš tai patiems jos susikonstravus.

Jaunojo astronomo lagaminas

- Visi instrumentai sukonstruoti ir sudėti į dėžutę.

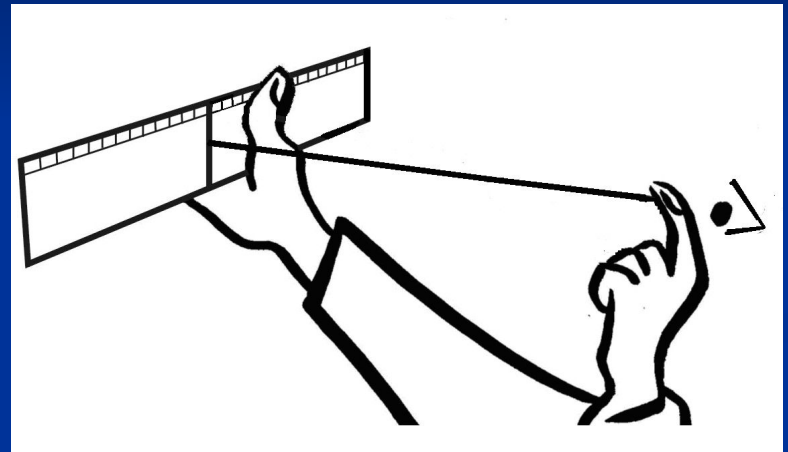
Rinkinio komponentai

- „Liniuotė kampams matuoti“
- Supaprastintas kvadrantas
- Paprastas horizontalusis goniometras
- Planisfera
- Mėnulio žemėlapis
- Spektroskopas
- Pusiaujinis saulės laikrodis
- Raudonos šviesos žibintuvėlis
- Kompasas
- Rankinis laikrodis
- Popierius, pieštukas, fotoaparatas...

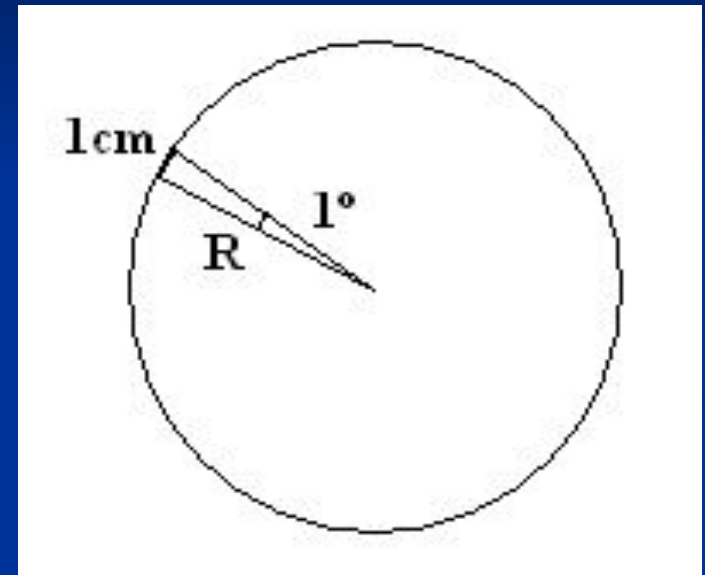
■1) „Liniuotė kampams matuoti“

- Nustatyti kampinį atstumą tarp dviejų žvaigždžių.
- Paprasta naudoti, jei nenorime naudoti koordinačių.

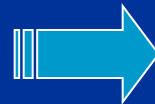

1) „Liniuotė kampams matuoti“

- Koks turi būti apskritimo spindulys, kad 1 cm lankas atitiktų 1° kampą?

$$\frac{2\pi R \text{ cm}}{360^\circ} = \frac{1 \text{ cm}}{1^\circ}$$

$$R = 180 / \pi = 57 \text{ cm}$$

1) „Liniuotė kampams matuoti“

- Pasigaminame: prie nelanksčios liniuotės pritvirtiname 57 cm ilgio virvutę.

1) „Liniuotė kampams matuoti“

- virvutės galas turi beveik liesti akį (skruostą po akimi);
- su ištempta virvute: $1 \text{ cm} = 1^\circ$.

1 užduotis: išmatuoti kampinį atstumą tarp dviejų žvaigždžių arba dviejų taškų

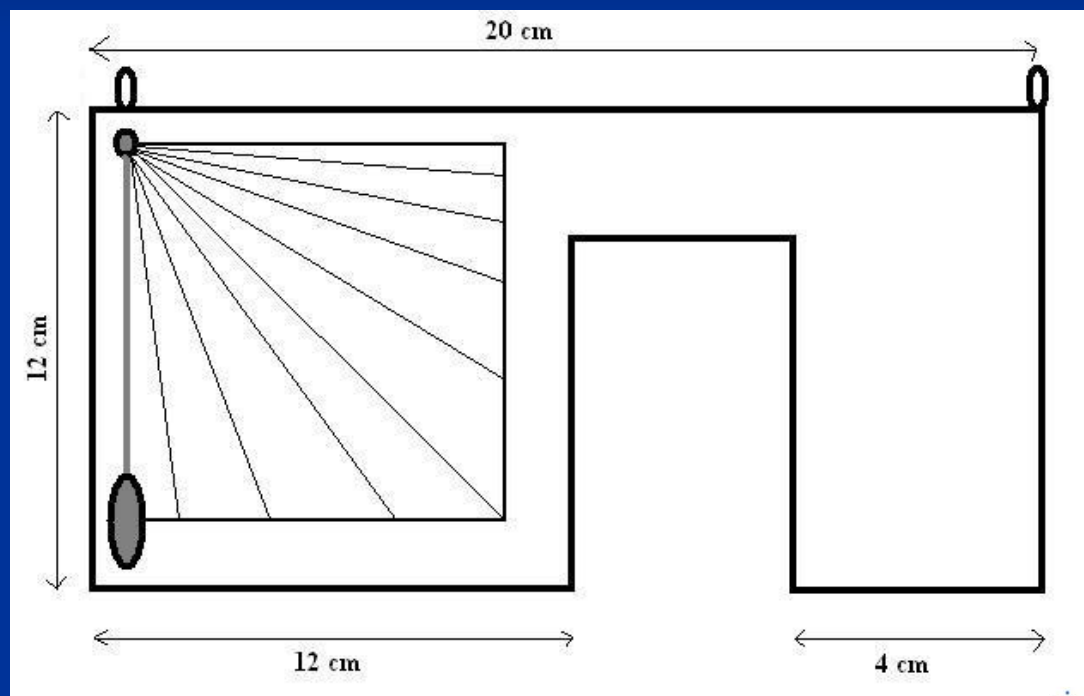
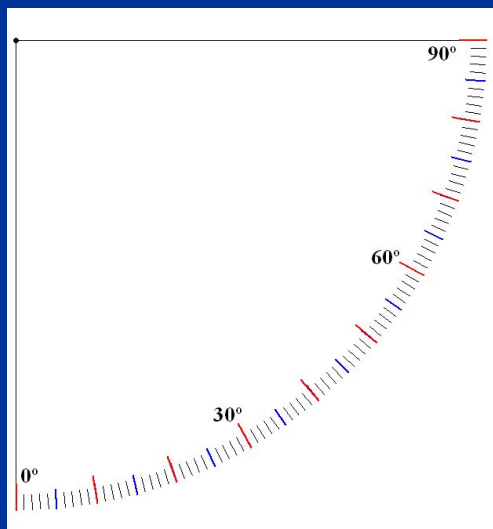
2) Supaprastintas kvadratas

- Nustatyti žvaigždžių aukštį.
- Dirbkite poroje: vienas žiūri pro vaizdo ieškiklį, o kitas užrašo rodmenis.

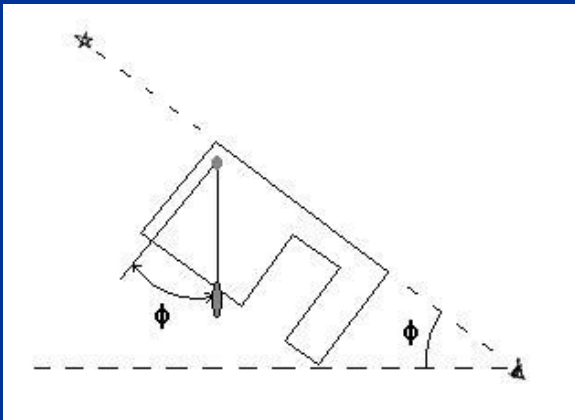
2) Supaprastintas kvadratas (šautuvo tipo)

- Stačiakampio formos kartono gabalas (maždaug 12 x 20 cm).
- Du apvalūs žiedai viršutinėje dalyje.

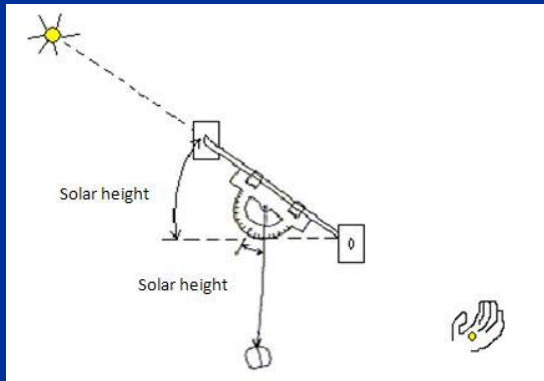
2) Supaprastintas kvadratas (šautuvo tipo)

- Žiūrint į objektą per du žiedus, ant siūlo pakabintas svarelis rodo aukštį virš horizonto.

2) Supaprastintas kvadratas (šautuvo tipo)

- Šiaudelis įkištas per žiedus su kartonine apsauga yra puikus vaizdo ieškiklis Saulės aukščiui matuoti.
- Vaizdas projektuojamas ant popieriaus lapo.

■ **DĖMESIO:**

NIEKADA NEŽIŪRĖKITE TIESIAI Į SAULĘ!

2 užduotis: nustatyti Saulės, žvaigždės arba taško koridoriuje ant sienos aukštį

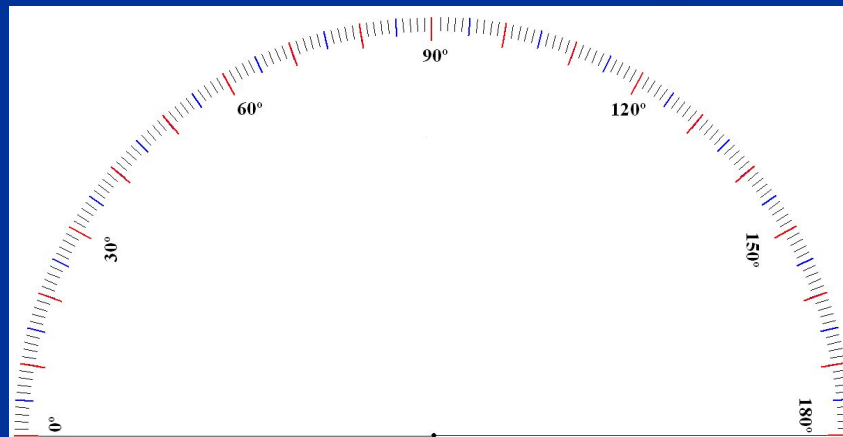
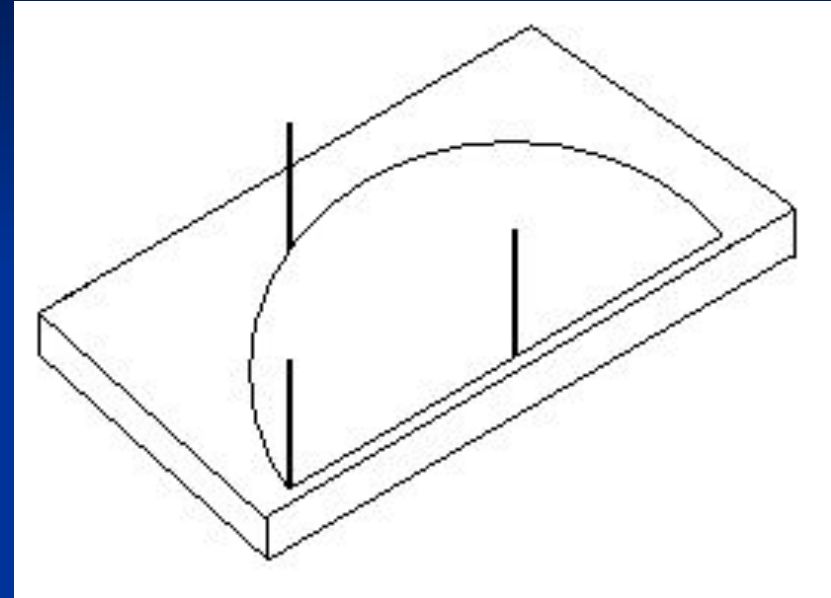
3) Paprastas horizontalusis goniometras

- Nustatyti žvaigždžių azimutą.
- Reikia naudoti kompasą, kad prietaisas būtų nukreiptas šiaurės-pietų kryptimi.

3) Paprastas horizontalusis goniometras

- Kartonas 12x20 cm.
- Naudodami 3 adatėles galite pasirinkti dvi kryptis ir išmatuoti kampą tarp jų.

3) Paprastas horizontalusis goniometras

- Norėdami išmatuoti žvaigždės azimutą, įsmeikite 1 adatėlę į pusapskritimio centrą, o 2 ties 0° ir per jas žiūrėkite šiaurės kryptimi.
- Azimutas - tai kampas tarp Šiaurės-Pietų linijos ir linijos, einančios per apskritimo centrą žvaigždės kryptimi.

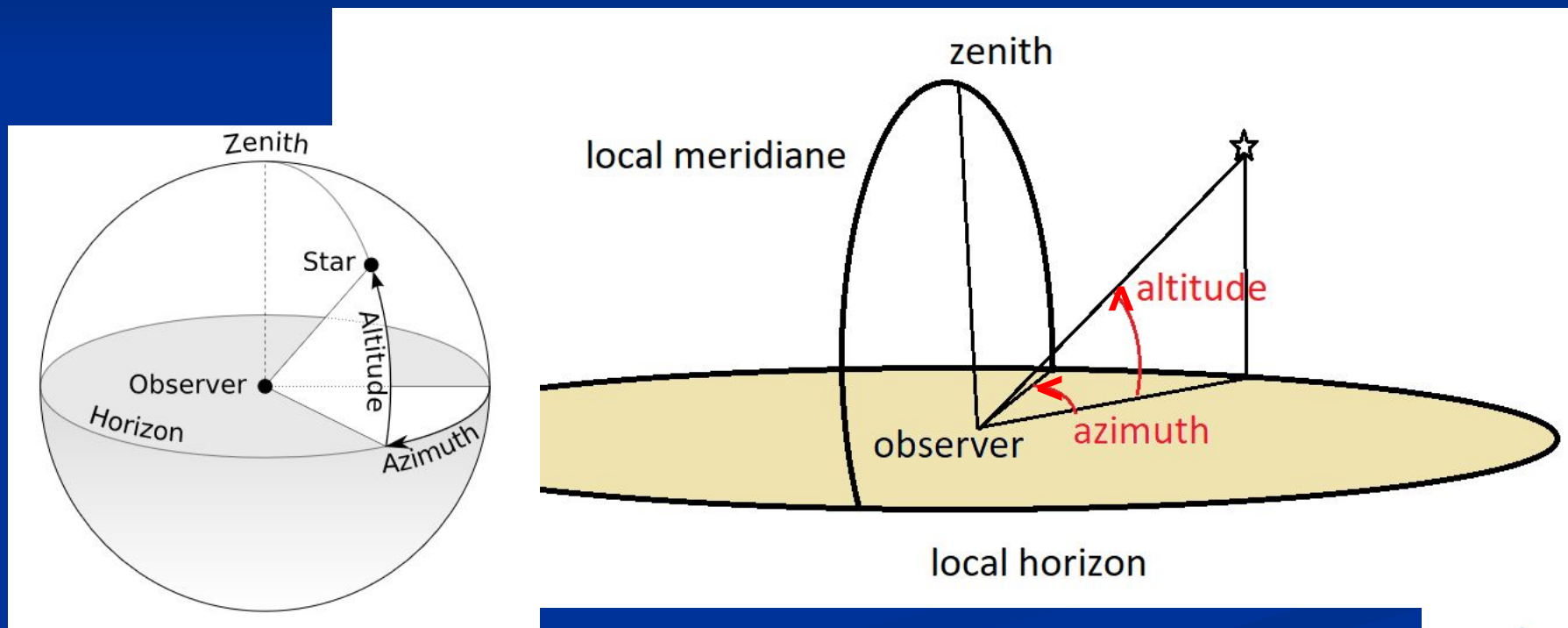

3 užduotis: nustatyti žvaigždės azimutą arba kampinį atstumą tarp dviejų žvaigždžių ar dviejų taškų klasėje.

Horizontaliosios koordinatės (vietinės)

Naudodami žvaigždės aukštį (kvadrantas) ir azimutą (goniometras), galime nustatyti jos vietą vietiniame horizonte (priklausomai nuo stebėtojo).

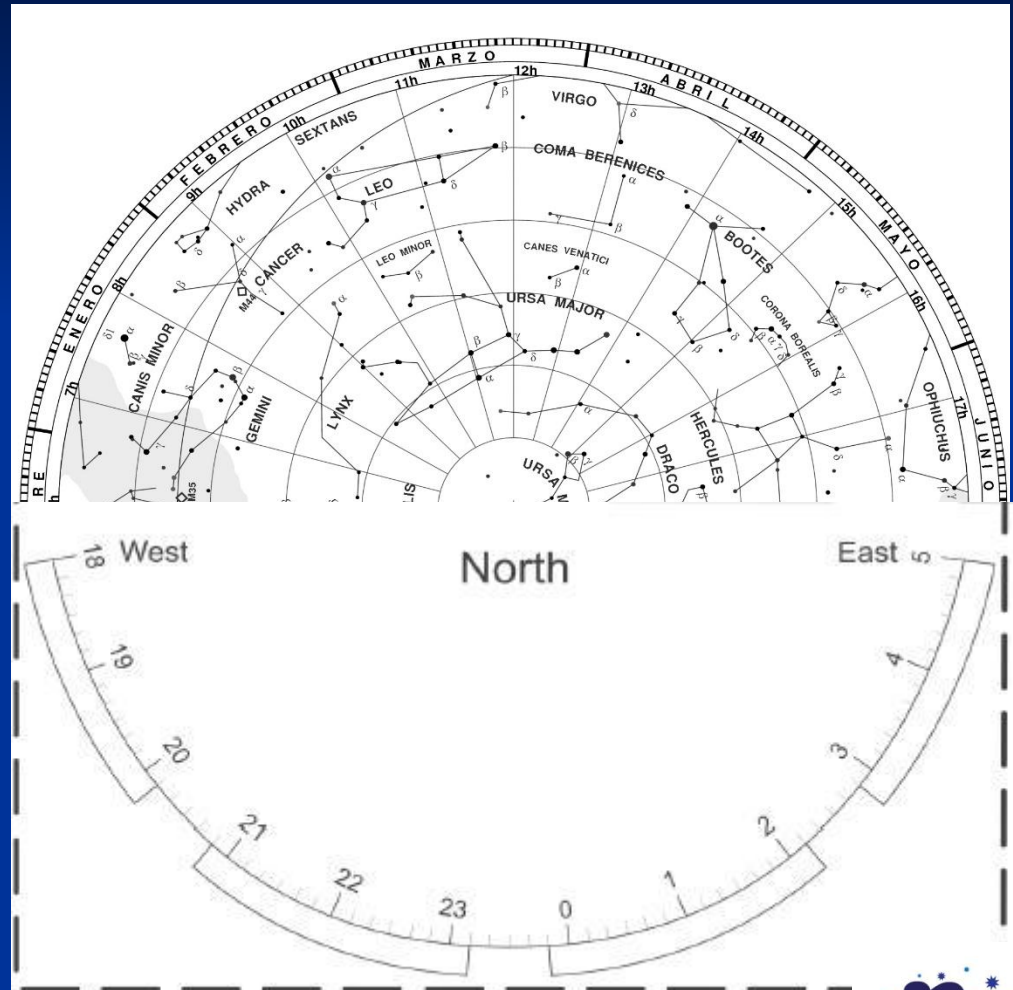
aukštis nuo 0° iki 90° nuo horizonto

azimutas nuo 0° iki 360° nuo vietinio dienovidinio (Europoje - S, JAV - N)

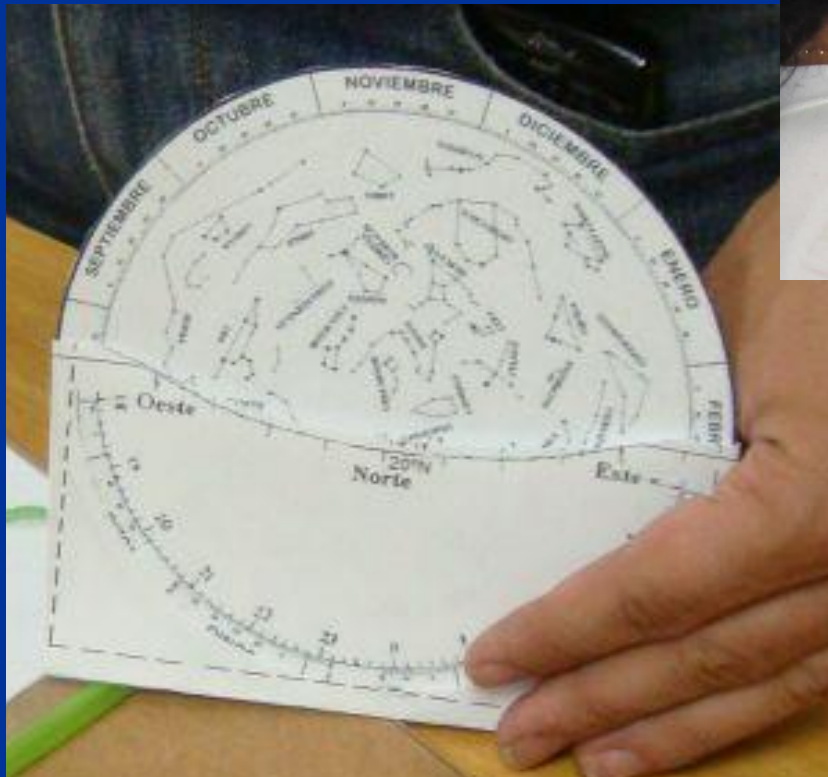
■4) Planisfera

- Norint sužinoti, kokie žvaigždynai matomi jūsų geografinėje platumoje, reikia žinoti stebėjimo datą ir laiką.

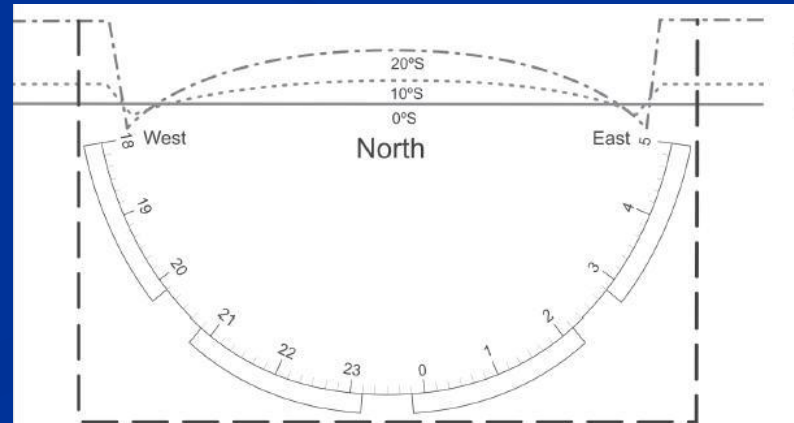
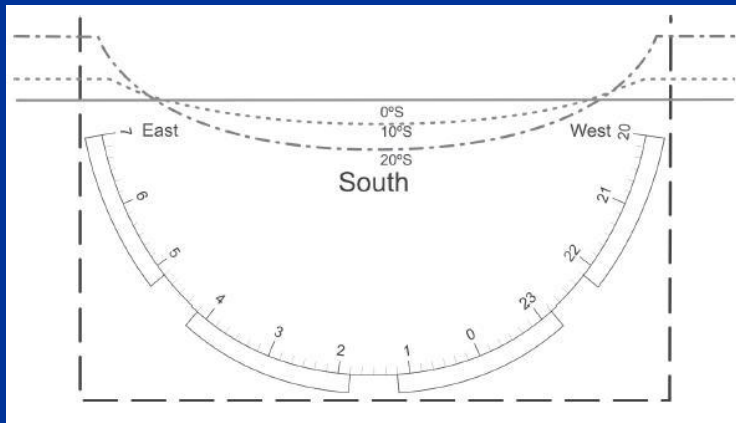
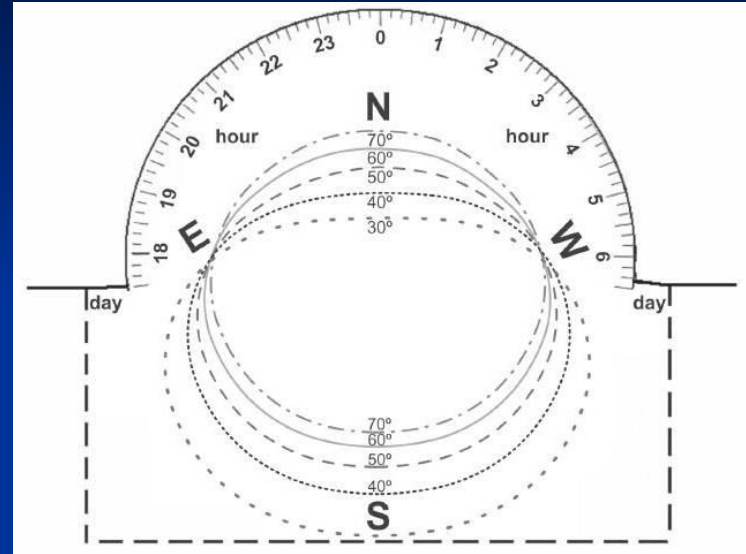
■4) Planisfera

- Žvaigždynų diskas nukopijuotas ant balto popieriaus lapo.

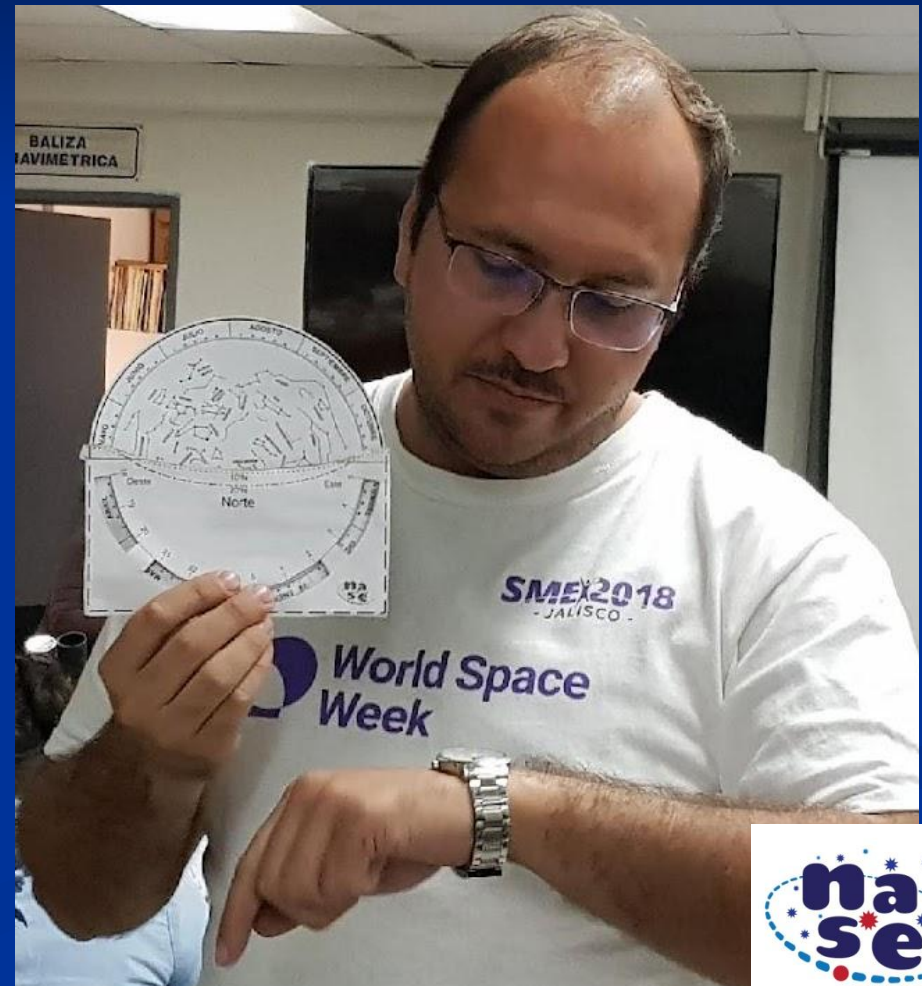
4) Planisfera

- Kišenė, kurios išpjovos plotas priklauso nuo vietos platumos.

4 užduotis: sukite diską tol, kol jis atitiks
stebėjimo datą ir laiką.

Kaip naudotis planisfera
klasėje arba per
stebėjimo užsiėmimus.

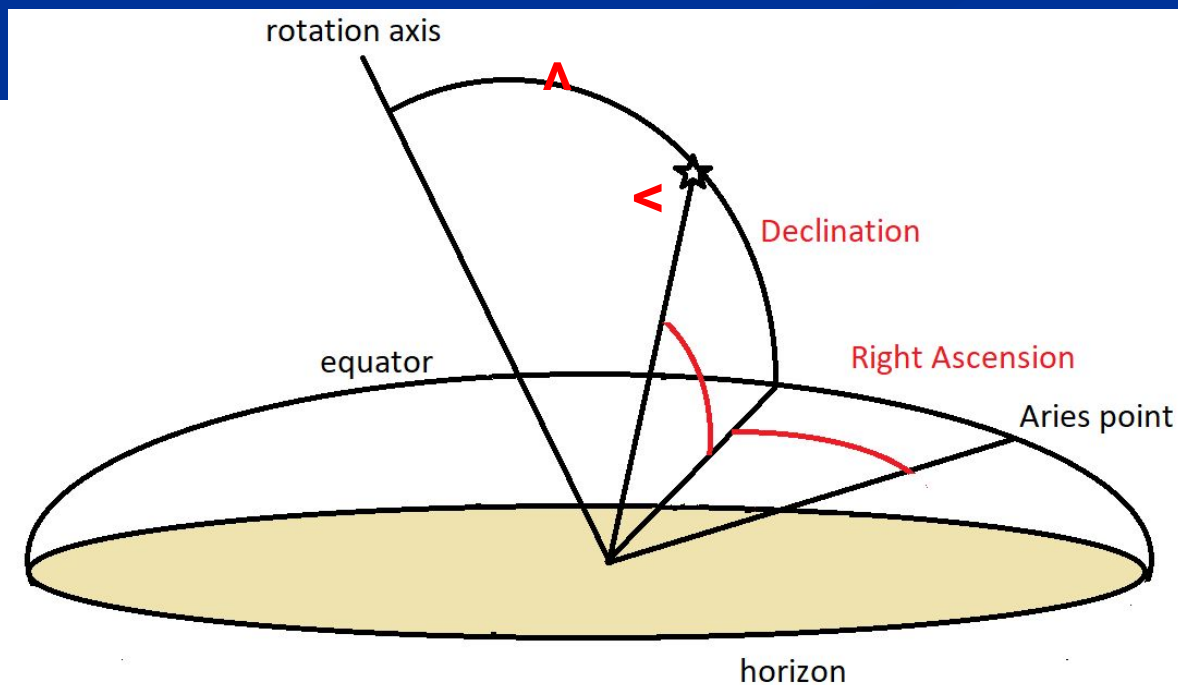
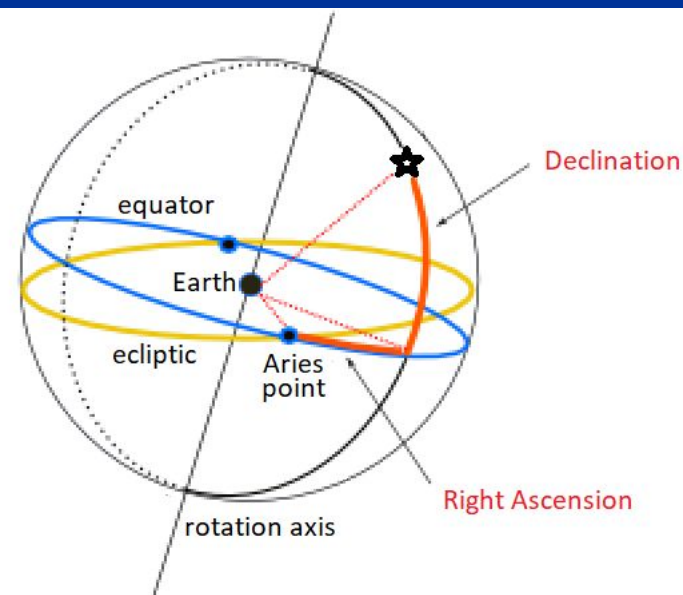

Pusiaujinės koordinatės (universalios)

Naudojant rektasenciją ir deklinaciją galima nusakyti žvaigždės vietą, nepriklausomai nuo stebėtojo vietos.

Deklinacija matuojamas laipsniais į šiaurę ir pietus nuo dangaus pusiaujo. Taškai nutolę į šiaurę nuo dangaus pusiaujo turi teigiamą deklinaciją, o taškai nutolę į pietus – neigiamą deklinaciją (nuo 0° iki 90°).

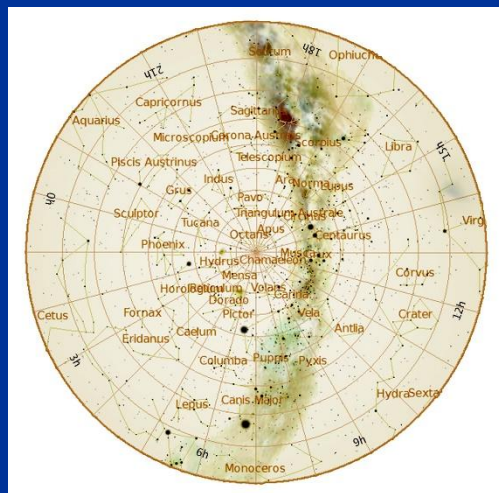
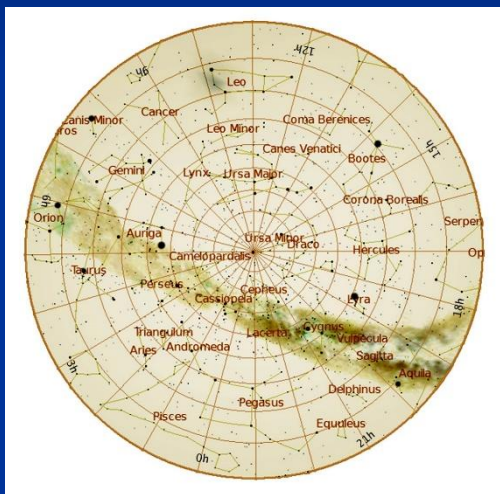
Rektasencija matuojama rytų-vakarų kryptimi išilgai pusiaujo; į rytus nuo pavasario lygiadienio taško (nuo 0 h iki 24 h)

5 Užduotis: Pusiaujinės koordinatės

Planisferoje suraskite žvaigždes, prie kurių atrastos egzoplanetos

Ups And (Andromeda)

AR 1h 36m 48s

D +41° 24' 20''

581 Gliese (Libra)

AR 15h 19m 26s

D -7° 43' 20''

Kepler 62 (Lyra)

AR 18h 52m 51s

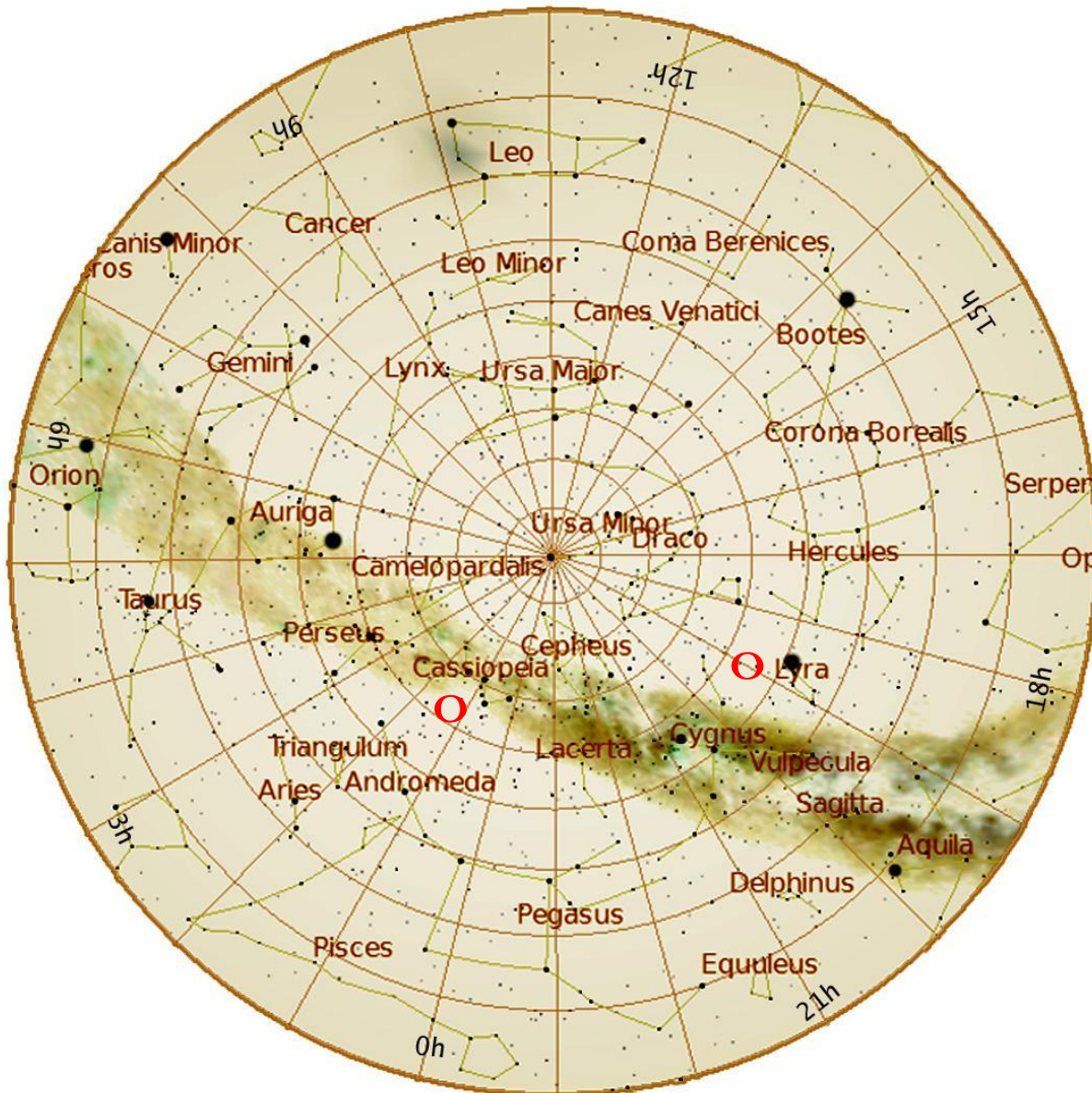
D +45° 20' 59''

Trappist 1 (Aquarius)

AR 23h 6m 29s

D -5° 2' 28''

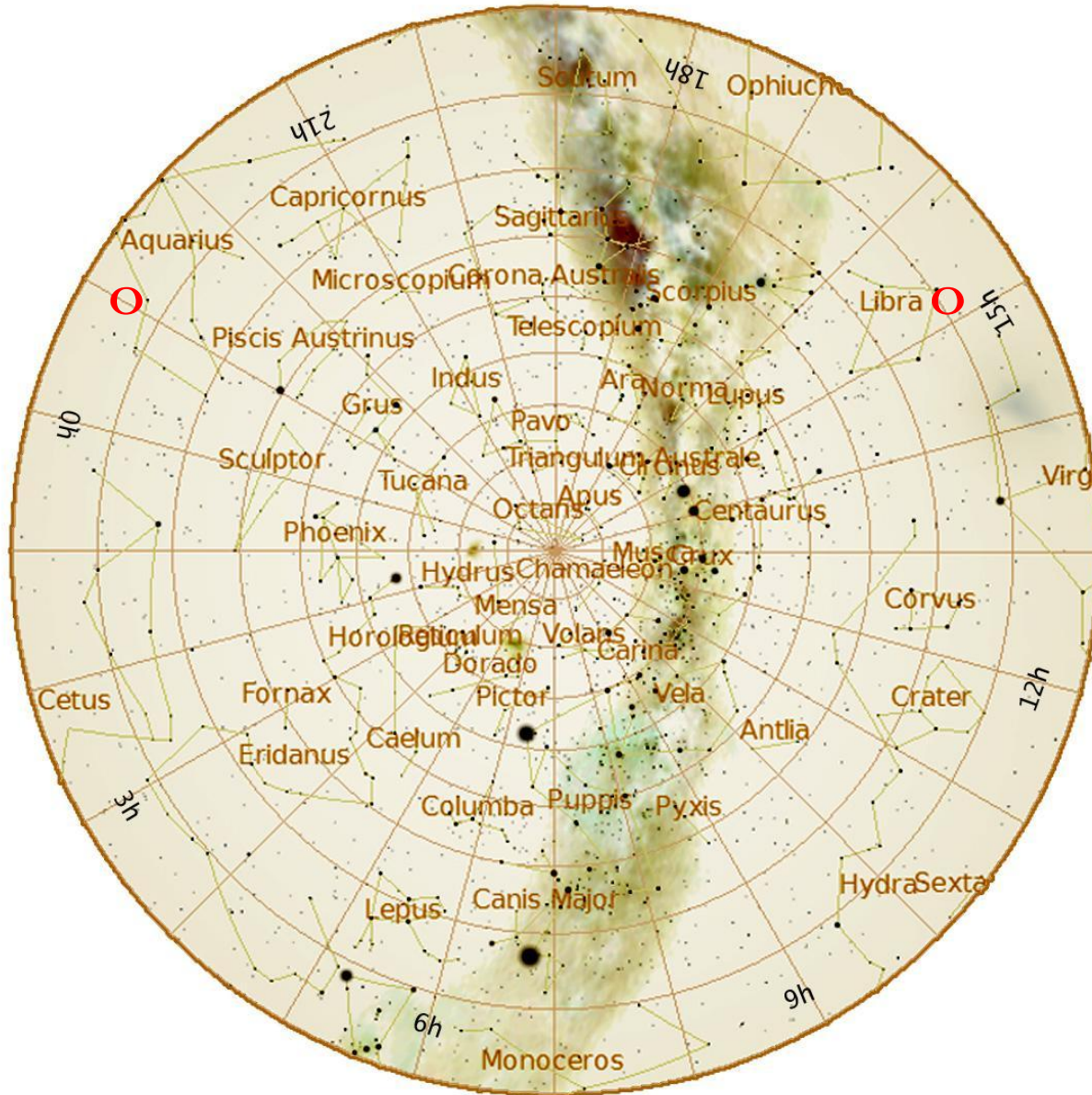

Kepler 62 (Lyra)
AR 18h 52m 51s
D +45° 20' 59''

Je i j̄ ūždengsime
 geografin̄s platumos
 langu, pamatysime, kad
 atstumas iki horizonto
 (aukštis) kinta
 priklausomai nuo
 geografin̄s platumos.

Ups And (Andromeda)
AR 1h 36m 48s
D +41° 24' 20''

581 Gliese (Libra)

AR 15h 19m 26s

D -7° 43' 20''

Trappist 1 (Aquarius)

AR 23h 6m 29s

D -5° 2' 28''

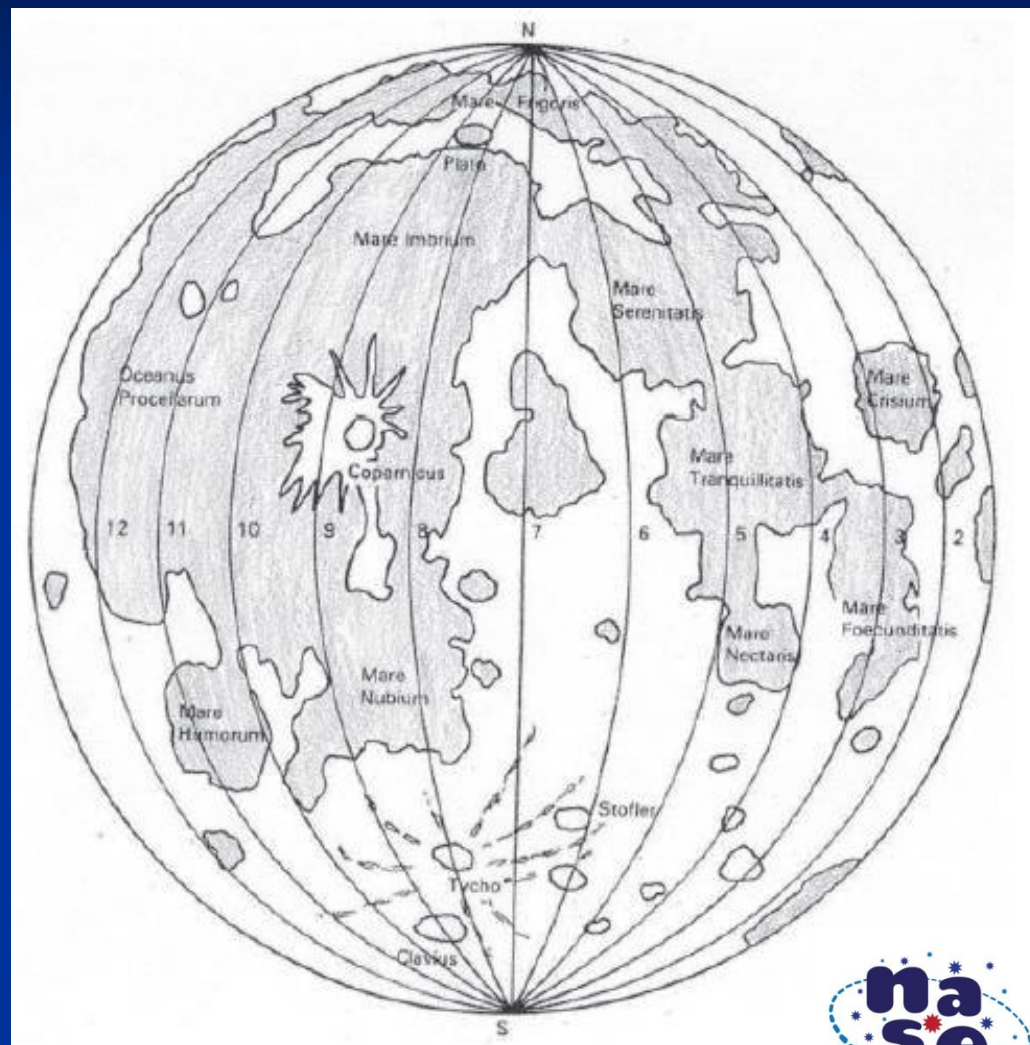
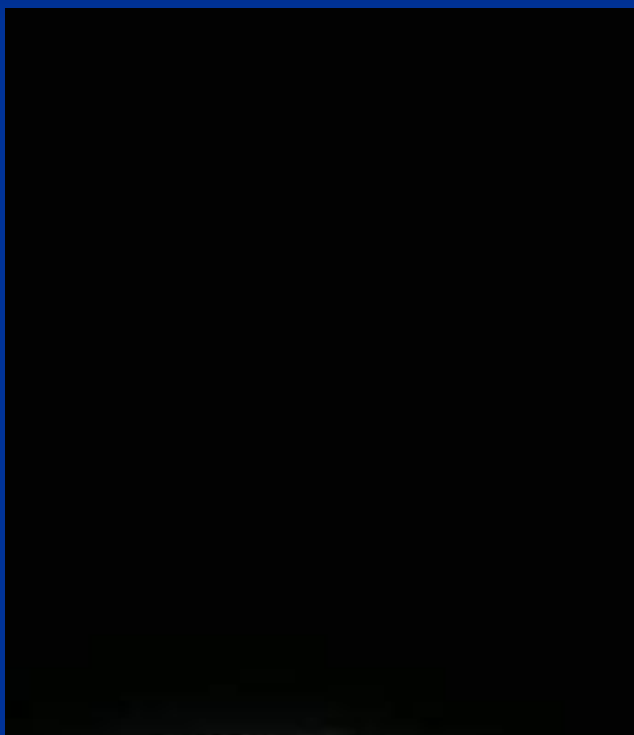

6) Mėnulio žemėlapis

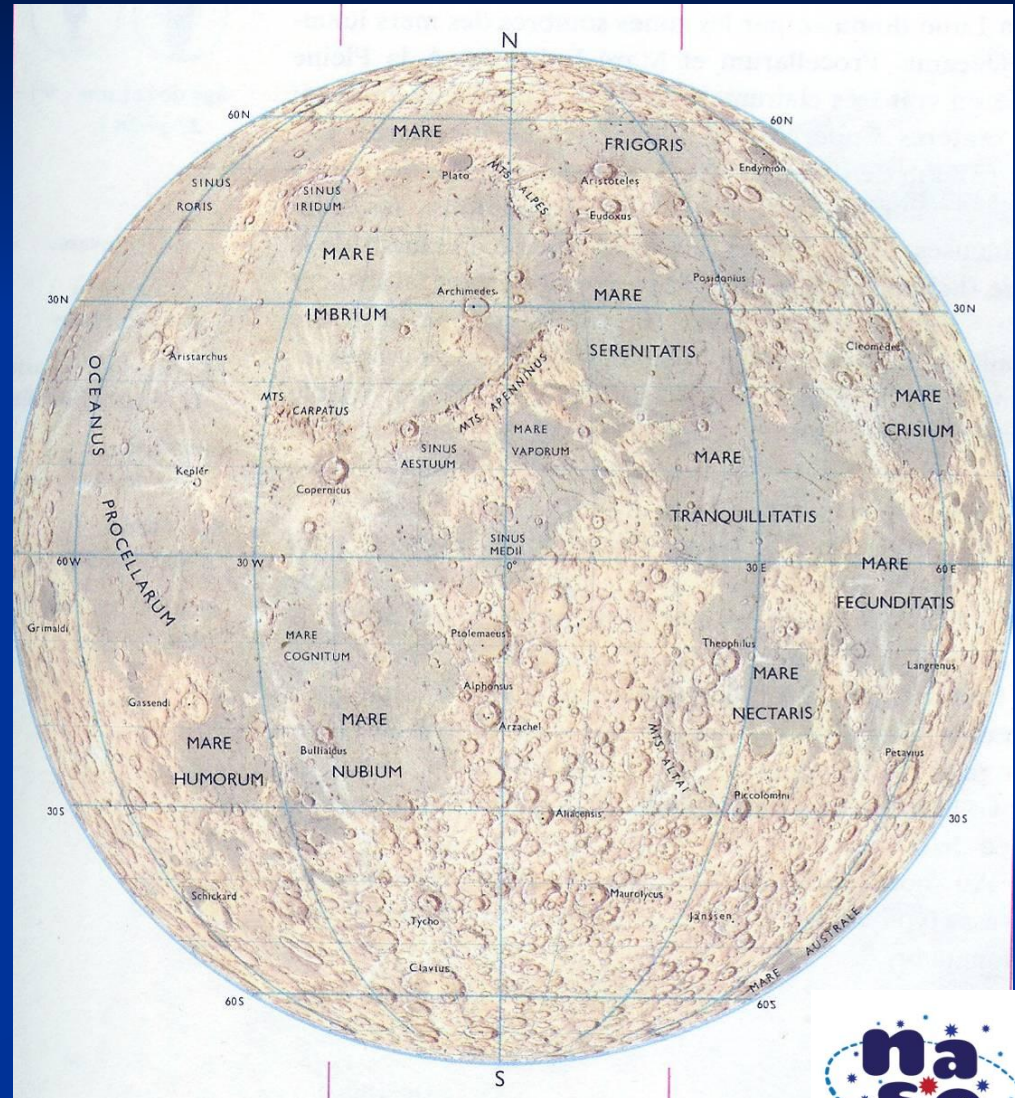
- Ieškokite jūrų, kraterių ir kalnų.

6 užduotis: Pradėkite nuo jūrų atpažinimo

6 užduotis: Tęskite kraterių ir kitų objektų atpažinimą

7) Spektroskopas

- Saulės spektro demonstravimas.

7) Spektroskopas

- Dėžutės vidų nudažykite juodai.
- Iškirpkite skylutę, kad dėžutėje būtų galima matyti spektrą.
- Ant dėžutės dugno priklijuokite CD/DVD gabalėlį (įrašoma sritimi į viršų).

7 užduotis:

uždarykite dėžutę, palikdami tik nedidelį plyšį priešingoje nei stebėtojas pusėje

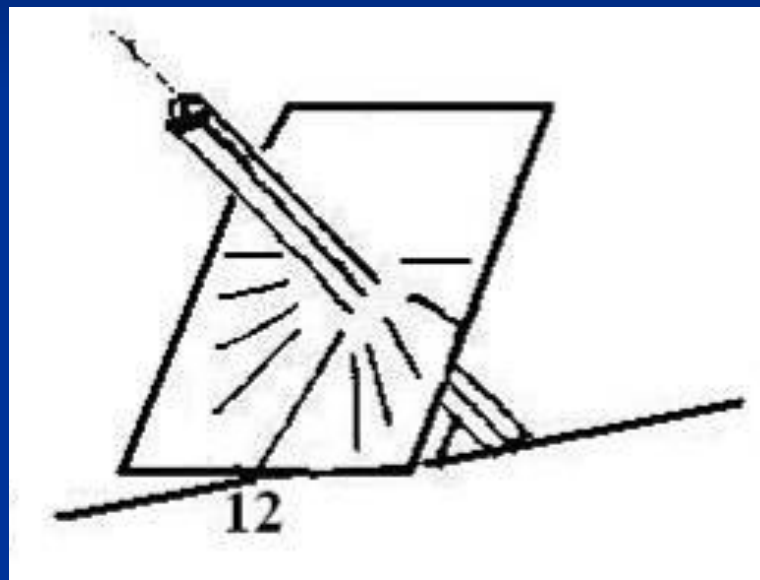

- Plyšį nukreipkite į Saulę arba į šviesos šaltinį klasėje.
- Nufotografuokite spektrą.

8) Pusiaujinis saulės laikrodis

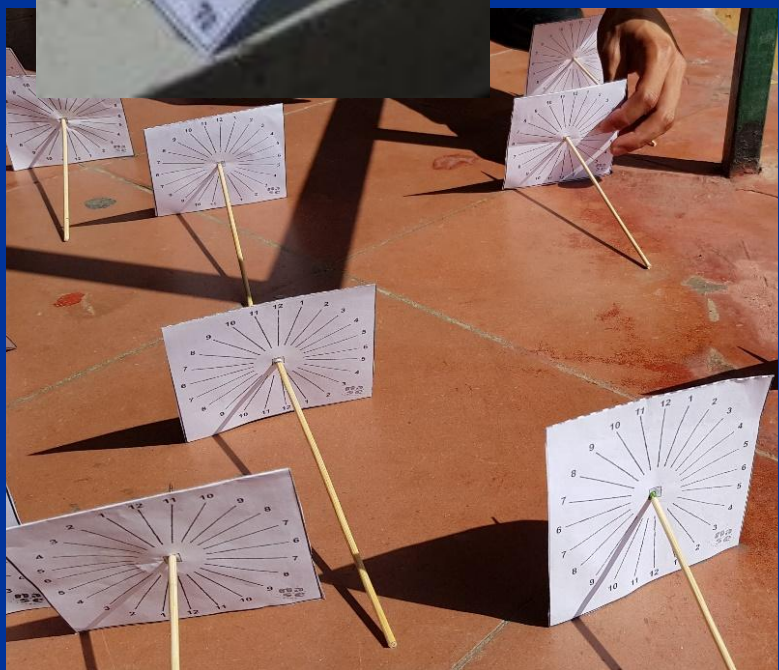
- Nustatyti laiką.
- Reikia naudoti kompasą, kad prietaisas būtų nukreiptas šiaurės-pietų kryptimi.
- Seminaras Horizon ir saulės laikrodžiai.

8 užduotis: Saulės laikrodžio naudojimas su korekcijomis

Saulės laikas + patikslinimas =
rankinio laikrodžio laikas

Tikslinimas:

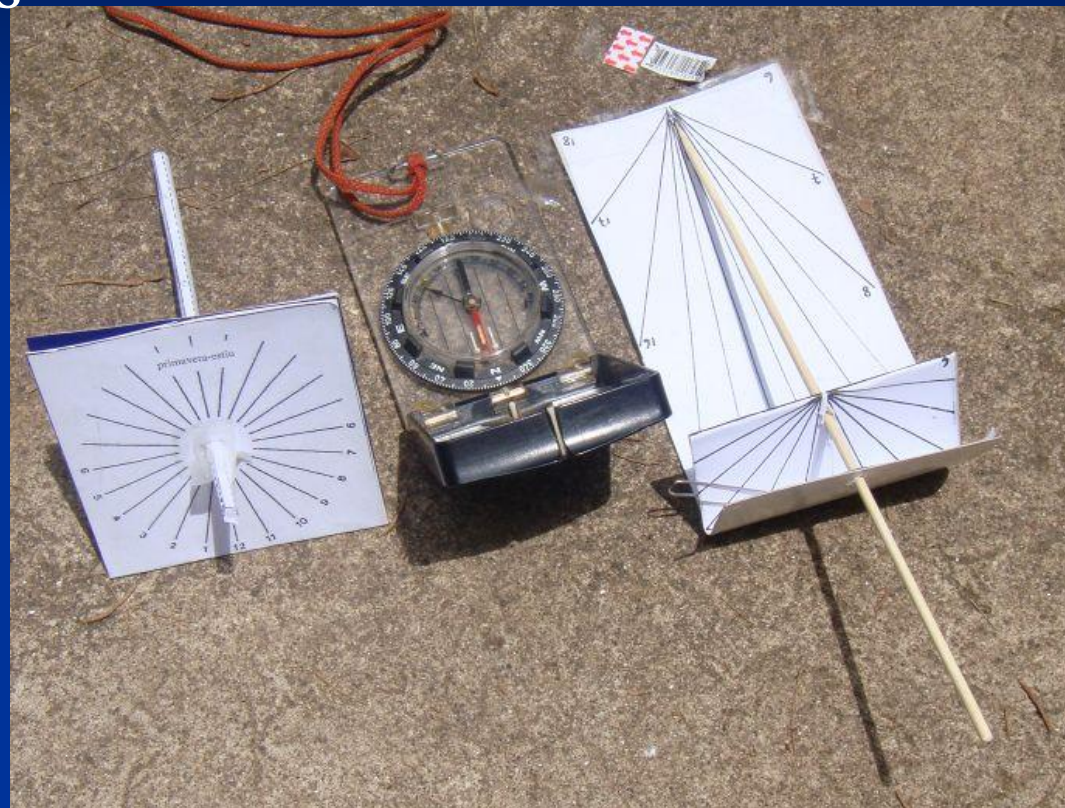
- atsižvelgiant į ilgumą
- atsižvelgiant į Vasaros/žiemos laiką
- atsižvelgiant į laiko lygtį

Užduotis 9: Papildomos priemonės.

Lagamino paruošimas

- Kompasas (prietaisams orientuoti)
- Rankinis laikrodis
- Užrašų knygtė
- Pieštukas arba rašiklis
- Fotoaparatas
- Akiniai užtemimams stebėti
- Mobilusis telefonas
- Žibintuvėlis (raudona šviesa)

Žibintuvėlis (raudona šviesa)

- Prieš žiūrėdami į realų naktinį dangų, pasišvieskite ir išstudijuokite žemėlapius.
- Šviesa gali sutrukdyti stebėjimus.
- Prie žibintuvėlio (arba mobiliojo telefono) lipnia juosta galite pritvirtinti raudoną celofaną.

Paruoškite lagaminą

- Dokumentų dėklas/aplankas su rankena;
- Rankeną galima pasidaryti iš storesnės virvės.

Išvados

- Svarbu, kad mokiniai patys pasigamintų priemones ir jomis naudodamiesi:
  - Įgytų pasitikėjimo savo atliekamais matavimais.
  - Prisiimtų atsakomybę už savo pasigamintus prietaisus.
  - Lavintų savo kūrybiškumą ir rankų darbo įgūdžius.
  - Suvoktų sistemingo duomenų rinkimo svarbą.
  - Perprastų sudėtingesnius prietaisus.
  - Suvoktų stebėjimo plika akimi svarbą praeityje ir dabar.

Děkojame už děmesj!

